

801-0104

ԲԱՎԱՆԴԱԿԻԹԻՒՆ

ՑՈՐԵԼԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ ԼԵՒՐԻ ԵՐ
ՑԱՄԱՆԵՐՈՐԴԻ (Պատկերաւ Լեւոն ԺԳ.ի.)

ԱՐԴՅՈՒՆԱԿԱՆ

Աւազանիկներն ՝ Հետազոտութիւնը Նախնաց
առաջնորդներին վայում՝
ՍԱՄԱՀԱՆԱԿՐՈՎԱԿԱՆ ՝ Պր. Ամսնան Տվյալներ-Լեհքինն-
Քեմ եւ Ծովիք Հայոց;
ՔՐԱԿԱՆ ՝ Խուսանայց Գրականութիւնը, Գ. Ռու-
սանաց գաղափարները;

ԵՐԱԽԵՍՏՈՒՑԱԿՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ – ԳՈՐԾՆԱԼԿԱՆ ՑՆՏԵՏԱՎՀԻ ՄՈՒՅԹԻՆ:

ԲԱՐՁՐԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆՈՐԱՎՐԴԻՒԹՅՈՒՆ - Գաւեսիլեա:

ԱՅԼԵՒԱՑԼՔ
ՀՀ ՀԱՆՈՒՅ

ଫର୍ମ୍‌ବ୍ୟାକ୍‌ଟେ କେବଳିକାରୀ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՎԵՐԱԿՐՈ

ԲԱԼԱՌԻ ԸՆԿՐԱՎԵՆ

ՀԵՏՈՅԱՆ ՊՐԵՄԻՋ ԿԱՐԵՎՈՅ ՌՈՒԴՎՈՒՆԵՐՆ ՎՐԱՅ

Հայերէն գրութիւնը լիքսի Նկատմանմբ՝ երեք այլեւայ կերպարանը կ'ելին մեր ատչել, որ և՛ն Գրաբարն, և ամիննոց պամոքէնն, և այժմն Գալաքաթնք՝ յորց երկու քրայն գրասոր են, այն է Տաճկանյացո (արենմանն) և Առասայաց (արենմանն) բարառացու առաջարկը: Եաւ մատնազիքի բազմաթիւ գրուածովք զանազան տառակէտներէ գրալած են ստանչուն, ու սահար քրած աշխատափրաւեծան ինչի քրած ան են երրորդէն՝ Տաճկանյաց բարառան, զոր ի փերջին ժամանակի Արգի գրասոր լիքու կը կոչենք: Տակ երկրորդն Կամ և ամիննաց պամոքէնն, թայէտ յօնդնանուն այլեւայ քննաւեծանց եւ թորհքառաւեծանց նիխի եղած է բատ բառապահնին, սակայն ու այնչափ մանրամասն՝ որպահ նիշթիւն կարեւորութիւնը կ'արժէ: Բայց յայսմ մատին զարմանարի է շատերն եւ բանադրայ իսկ իր խոտան ինչ և անպիտան նկատել, մանաւանդ թէ պաշանմանը եւ ժուռաց անալիք:

Ալպէտ է ծոշի նկատմամբ առաջարկեալ նիւթըս, և յայսմ մասին կատարելապէս կը մաքանի հնաւոր եւ նորաւոր քած թէ բանե՞լ գրապարատը եւ աշխարհաբարատէրը, Ապաշնչ վահանական ժնի, առնենա ասկօրդնն, չտնանեղ

անոր զրայ հին գրաւթիւնն ժոխակալիքին ու պայմանական արհմանը ասօց ի կամ նային նաեւ, մատիք, չգոտուեց ի նախ ի իրենց ընտառապահներ պարութիւնն ու զիրթմանցութիւնը: — Եսաց թէեւ զիրթմանց բանին ինչ իրաւութեան տալ երիս կողմանց եւս, սակայն կարծենց թէ իրաւութեամբ իսկ կարող ենք ըստ ինչ եւ երկարքն ալ վ' պահպանն պահպահութիւնն, դարոյ է մած եւ օտակար ժամանութիւնն մատացանձ թէ զրաքարին եւ թէ մանաւանդ արթի լիքութիւն:

Առաջման հոսպը՝ զերչային նկատմամբ ունեցած օգտակարության անփոխիլ, ինչպէս կարող էինք արդի լիզուին հազմնակարպության իրավաբարձր լիշտաշղթան հասու լինել, ինչ է առաջ առաջ չունենայինք համեստաց առաջօրենին դարձ ի դար փոխարքության ներերն: Առաջ կարող էինք իմանալ այնշաբ բառերու եւ ձևերու առավունք, որ օտար կան օտարացած եւն գրաբարէն և այնին ստորական արդի լիզուին, ինչ է չգոտենիք զանոնք համեստաց արքային համարէն նաևս սպազմական գրության մաս: Եւ ուն ոչ կրնայ շտանենք թէ ինչպէս առաջ առանձարան է նամանեաց առաջօրենին հոգբար սահիբ զոր չունիք հին գրաւոր լիզուն: Առ միթէ փառէ շահէ է արդի լիզուին նոյնամիաց ասեցըննի իր բառից մօթերն՝ որ այսինք պահասարու է: Վերջապէս արքային պարագան լիզուուր չէ, ի պարան արքային պահասարուն ձևուց եւ աստորուածոց այժմու բարբառոյս, փոխանակ օտար և մորացածոյ զերեր զիմենք՝ հանել առնուլ մար ամփական յարքարաւզ ակնազիքերէն, որ անման ծեաւաստ է: — —

Բայց երկրիս երեսն ամենպայն ինչ փոփոխութեան ներքեւ ինչած է : - Ինչպէս բաւական ժամանակ ի բրդ շատերն իրենց զավագործ փոխանակութեան մէջն գրան նվազամամբ, ինչնեւ յամանըն նախաքանաց արհամարհանաց յաջորդած է զարմանը եւ գննլութեմ. նոյնպէս ի վիրջն ժամանակու զը շշմանի ու փաք փոփոխութիւն կարծեաց թէ առ առանձին ապահով յախոսութիւնների վրայ, թէ եւ լոկ ի տեսականին : Սակայ ժամանակէ ի վիր աստ անդ ունեմք թէ զորք եւ թէ՛ բերանացի իրենց ցույց կ յայտնեն նոյն միթօն այնուո՞ւն մոռացած ի լըսին թուազելուն վրայ, պաղձակը լուցընթալվ աւելի ուշագործութիւն եղած տեսներուք: Ասկա կարծենք ներկայ գրոթեամիս Համեյսկան գործ զործել պատրիարքաց, ամսական զի լուսան պուտ զըրք փու ըլլալ պայտ իրենց գրաւոր զործունեաննեն ամսն վի նորութիւնու հայ գրավանութեան այս ժիգին :

Ի պրոտ կը բազմանք որ այս մեր յոյն արդեամբ ի գումար և իմրավ, մօտավոյնք քան զմեն զրա զի՞ն այս նիթօն եւ համան գուստավանաս, որը անշշոշաց կը ցանկն եւ կը սպասն ամենայն, որը սամակը եւ հիմական գրութիւն մ'ունենալ. որ մենքը կը մանշացն եւ կը խստավանեն ինչ թէ առաջ հիկայ աշշատասրութիւնս բաւական ունոնց ակնկալամբինը լոլով կատարենք: Վասն զի միտք չունի առանցաց ումազօքէնին ու օրինաւոր քերական տիթիւնն եւ ոչ լիսկատար Գրաբատութիւնն յօրին նելու, այլ ապաշու ինչ վայն պիտի տառեն որոշ հարկատար է բնահանուաց գանապար ստանալու որոշ

Նոյն բարեպատվող կազմութեան վրայ, և այս մասնացին եւթե պիտի նույրինք մեր գիտաւոր ուշադրութեանն, որք կատ ու յարաբարութեան ունեն արդի լիքութիւն հետ, այս մասնացի՝ կորհած՝ վրա եղած անփառ իմիք մերք այսիհանձնած ենք կամ որոց մերք ընտանինեար բացարար կերպութիւննեալ:

Օպամակը որ ի շնորհս պար յայտարարութեան, եւ փոխ գննված թէ դզոյն գրութիւնս առաջին փոքր մին է սոյն սիմթուն քրոյ, չեն մաղաքր զմեզ սպասանակներ, եւ մենք մաշատութիւնն ըստ բասանանի փարձարտած կը համարինք, եթէ օրինակ ըլլակը սյլոց կատարեալոց պայս եւ փոխանականացն ինչ հրատարակեւու, եւ առ փոքր մի հնագանակներ արդի լցուիս կատարեալորդաւթիւննեան:

1

1-եղուի մը վայ խօսի ուզո՞ն յառաջ քան
զամբնային պէտք է հետազոտել թէ ուստի է եւ
եր՝ անո՞ւ ձագութի՞մ: Անցում մերկ ալ կը պատճի
ապափիկ հետազոտութի՞ւն ՝ Կախնեաց առաջօքերին
նշանամնիք, դոր կը փոքրէն կախութէ: Բայց ինն-
դիրն ըստ պաշաշմի լուսաւորելու համար՝ հարկ է
որ առ ասիա մի հետամնան մեր յատակ նիփին
եւ շատ դարեր վեր ելեկով դիտենք մեր գրաքա-
նութեան սկզբանարու թիւնն, որով ըլլաց հե-
տազոտութիւնն կը դիրանան Յօթարութեամբ իսկ
կը միխուր յար զարտուղութիւն, որով հետեւ այսու-
ացակալ ենք մաք այս ո՞ւ սակա մատու մակ մա-
տացակալ կարծիքն թէ Կախնեաց առաջօքէնն յա-
ռաւած եկած է պարզպէս գրաքարէն, որ յընթաց
դարաց ի բարս ժողովրդան ապականեալով՝ հա-
ստ է յայ վիճակ յոր կը գտնենք մօս ի վիճակ
ժի՞ւ դարաւ:

Յայտնի է թէ պրվիս եւ իցէ լեզու, եւ առանձինք գրաբարին պէս հարուստ, կանոնաւոր եւ ամեն կարեւորք ճշնացեալ լեզու, ի սակա և ամենասկի յերեւան շելլեր, Նեւերդ է դարձեալ յիշտառիւն անդամ՝ թէ կանխագյուն է խօս քան չըստուինք, այսինք թէ իրաւուր լեզուն կ'ենթարք առաջնաւոր լեզուն. Արդ գիտենք որ հայերէն այլ կարս միշտին անմիջական յանընթեցնեն, ու այլ կարս միշտին մէջ եւ համեմատաբար ոչ այնչափ բազմաթիւ անհան ձեռքը, բայսմաթիւ մծածիծ եւ պրաւշիք մատենանք՝ ի զարմանն եւ ի հիպուսմ չըրեցասան յարու ժամանակար:

Ասոր բնական հետեւահքն է ըստ՝ թէ էսյին
մատանից լեզուն նորահնար չէր, այլ ի հնաց ենած,
այն լեզուն էր՝ որով կը փառական ժողովրդեան
բրձագաղաց դաս, արդարութեան, եկեղեցական եւ
պատասխին, այն լեզուն՝ որով իբրեւն երգերն ու
պայտանիշն շարադրած էին անսաւի երգահանք
Կողմէն գաւառի, այն լեզուն՝ զոր թէնց հաւանա-
կինարար չէր ոքածածեր մընաշխարհին ըլլըր ժա-
զիվորդ, բայց կը հսկինար, իբր ստվարական բար-
բառէն անշնչառ շատ տարերեր շըլլալվէ. Արդ մըր
դրամական ենած նախահնար, զոր ստվար ենք Առա-
ջան հարաբերական մասնաւոր, ենու զարդին այն խօսեալ
եւսուն ի գի առանց գրաւութեան:

Տարակոյ Հկայ որ տանց ջանիքն ու ճարտարակութեամբ նոյն ազնականաց եւ զրաբխաց հին լեզուն կամ բրաբառն առավել եւս յշլուած, յագրաբուած, յագրաբուած, կանոնարուած է, միանձնալուն ոչ սակաւ աղդեցութիւն ընթալվ իրենց գրութեան վրայ ծանօթ լեզուու, մասնաւոր յաւանքնեն, բայց պյու խնամքին կութիւնն ամենուն չեն փոխեր, յաստառաւու մասրով մշշութ է առ ային մի ժամանակ որ նշանագրաց զրուեն անմիջապէս եւաքր գրուեցան այն լեզուուն, որ իր խօսքը եւ կամ գիշեց հաշկըսար մասն մի նոյն ժամանակի ժողովրդէն էնէ: Ակայ են պյու ունեն ժամանակակից կամ իր ժամանակակից պատասզիւք, որ կը հաստատեն թէ յաս անապոյն յիմբանաւոյ գրոց կամ ընթեցուած դրա զգին աղդեցու ժողովրդք, թարդ մանչաց գրութիւնն անմիջապէս սկսան հարկնաւ:

Սակայն եւ ոչ իսկ պէտք կայ դիմելու պյու
պիտի մաներեղութեանց եւ պատասխանու-
թեանց իշխանութեանց համար թէ Թարգմանչաց քառա-
կը լզուն նոր էր ժողովրդուն մեծացաց մասին
բարբառացն հետ կամ անոր նման բարեբանու-
թեամբ պահուած են նշանը հին հեթանուական
երբոց եւ քուացաց, որ ճշգրի յշշեալ գործ իջուա-
կի խօսին: Ազդ այս երգեւ եւ զոյցց, նիշպէտ զի-
տերեւ, բարձմնիւ էրն եւ երկայն, եւ թէւկու հին
շատ հին, բայց թարգմանչաց ժամանակին եւ մին-
չեւ եւ գրաւուն պիրը իւ թարա ժողովրդեան կը
պատշաճէ: Խորենն ապրէ տեղ մը ասանցէ քանի ապ-
առ յառաջ թիրեալվ՝ կը յառէւր: «Զայր երգի մ-
լով ամանց բարեպահէ» լատ իսէ պահուած երգուն: (Գրպէ Ա. Գու. Ա. Ա.) Իւ յայսուն է թէ ժողո-
վրդուն այս ժըւուան փերդէ կամ երգ մասի կը նէն:
զոր կը հասնենոյ: Բայց աւելի ապացուական
վկայութիւն ըերեւն: «Նոյն մասենագիր՝ ժողովր-
դեան, մանաւանդ թէ գեղակա գործածած իսոց
կամ ասակ մը իւ լշաստակի, որյ լըսուն թէ եր-
ցոց եւ թէ թարգմանչաց լեռուն կատարեպահէն
մարան է: Ծիրակ գտաւուն բարեբերութեան եւ
Ցարացի շատասկերութեան պայ խօսրավ՝ պյառէն
կը գրէ: Կատար այս արագանան թուն առասպե-
սուած որ ոսէ իւ հետինց: Թէ ք Ցարացի որիքն
է, ունի, մեր Ծիրակայ ամբարքն շնն:» (Գրպէ Ա.
Գու. Ժ. Բ.) Կիրայ թէ երեւն ի հասանառթիւն ասա-
ցեցաց առանուն իւ առանագոյ խօսրաւ, որ կը
գոյ Ք. գարու հայ ժողովրդուն վլայ՝ թէ կը սի-
րէին «զիրեանց երգ առասպեւց վիվասանու-
թեանց», անցուս ոչ միայն անոնց նուացաց կամ
եղանակաց, այլ մանաւանդ խօսրուն պատճառաւ,
զոր ի հարկէ պէտք էրն հասկնալ: (Գրպէ Դ. Գլ.
Գլ. Գ.)

2

Г-պա ուրեմն ի Ե. դարսու Հայաստանի մէջ կար ժամանական բարբառ, զօր ի գիր առաջավ թարգմանչէք ըստի դարսու լիցու: Բայց նութափ ելու ներ թէ ամեն նաև հնաւու գուշակաց աց մէջ ճշգիր միեւնոյն բարբառը չէր գործածուեր. զանոն զի էին ժամանակար և ամեն արդաց լից դարսաբանական պատմութիւնն կը ցուցաբեր թէ ան- կանքից է որ Հայաստան մին ընդարձակութեամբ

Երկիրի վայր բնակող միջնաւոր ազգն ամէն կողմէ գտարելուն միշտ մինչև նույն մերս խօսի Աստիք կը ստիպէն ինչ էլեւ ցըսնել թէ Կնաեւ ի կողքան գրահ հնառած ենան կարին ի Հայոստան զանազան դաւա-առական (ժողովրդական, ռամբական) բարբառ, որ առաջ կամ առաջ կամ ստիպէն ինչ արցունեաց են եկեղեցականութ, երդոց թե զոյցաց բարբառն, առ Թագուհանիք ի բարեւ մերս բարձրացրացին:

Բայց չեմի կը արդեք ո՞նիթ ակն եւ յայսնի
ապացուց գյուղ ։ Թա այս պարունակ իրավունք զանազան եալ
բարբառոց ո հին եւ ի Հնացյա քամանակա ։ —
թեև չեն պահիր հին քամանակներէն անհարկու-
թիւնք՝ որ զայն ցուցանել Կ'երեւան, եւ յետին
դարսց դրութեանց մէջ կը տառած աւելի որոշ եւ
բացայուտ վկայութեան ։ ասախոյն աստիճ չեն կիրար
հատակեալ ապօպացակնա զորութիւնն ունենաւ,՝
և սույն կը այս հետատօռն ի գիրք թէ կիրենին է
արդեք գոնենել անոնց մէջ այս պարունակի կէտեր, որ
բարական ըլլան յայս մասն դնենայ առօս նշոյլ
մի ցուցանել! Փոքրէնք,

Ա. Ծանօթ է բանասարաց որ Ս. Եղորպայ
երիցագլուխ ասկիերաց յանդրութ կրտսերագլուխ
աշակերտը, որոց մասնաւորակն գործունեւու
թիւն սիստ է ի իրենց անձանանուն Վարդապե-
տաց (Սահակայ եւ Մելքոնապայ) մահուանեւ ետեւ,
իրենց զրութունց մեջ բաւարար յամանութեամբ
այնպիսի արածուածան եւ ածանցանալ բառեր կը
գործուածեն, որ թէեւ սար բառ եր չեն, — ու Սա-
մյէտի կամ Քափարաստանցիի կամ սերնդոց Քամ-
շաթքացաւոց, (ինչպէս կատարի ըստ է առուա-
նի բանաներ մի), եւ նչ մերճառու աղքատ Յունաց,
Պարոից, Առուուր, — ոյլ բաւուն հայկանան եւն, սակայն
երբէք ի իր արկած չեն ոչ իրենց աւուցիչքն եւ
առաջնորդք, եւ ոչ երիցարցն աշշիկ բարակիկը, որ
առ հենքուաննեւթեամբ Ապարատականց դրած են:
Սայուն աւելի զարմանանի կերպեալ աւ, չէին կը
զարդէն այս զանազանութիւնն որ նոյն բառերէն
գէթ ոմանը շատ յաձախ կրնայինք գործուածուիլ:
Օրինակ ըլլոյ արմատանան բառից՝ պրէնի, ուուրէնի,
փունստ, արմանէն, որդինէն, հանճինն ։ ։ ։ եւ ածա-
ցեալ բառ երաւ, որին ունենալ ուղարկուածն է, ու-
սուբիւուցն ։

Բ. Դարձեալ. ինչպէս յայտի է, այս ի ըրա-
մերացն ապահովագ գաւառն ամեն լըսուին մէջ
շափակաց Տէլէպարտութիւն մանաւելքի, որը
յայլց նորութեանց շատ ածանցներ հնարքն էն
սկզբանին մասնիկները Արդ պա մասնաւոր սահմա-
յառանախ առևուտն են ուրա հին հայերին բա-
րեկ. որոց հին սաւե պիտիի մասիկը, որոց
հետքն անգամ չի գտնուի Տօն մէջ, կամ թէ
կորպութ չ'ընթեար որո կամ այս հայերն բառն
համեմ. Ապաէս ի՛ մանկաբենք' թէ ուրաբերէլ,
հնասաւթիւն, ներգործ թիւն, ուրբեղութիւն,

սաբագրել... ածանցները ձեւացնող մասնիկներն
առանձած են՝ պրայսը, հանապակ, ներքը, զարդը
(չորջ), պառին... բատերներն այց աւատի Հնար
ի հանձն թաղատանը, մակերեսով, պահան,
փառանուն... ածանցներուն սկիզբը կցած մաս-
նիկներն, որոյ նման բառ չկայ Հնա լեզուուն մէ.

ինք գործեամբ յերեւան կը լցւած մօսուր տաեն-
սերը, իւ գունենք քանի մի շատ գործածական
այցերոն այս կամ այն մասնակին մէջ՝ լաւարփ
ասվազան հին ամսնեներպատ թէ են առար ձեւեր,
որ կը տեսնակի՞ թէ եւ ցանցար՝ միշի դարուց
գրաբար մատենագրութեանց մէջ եւ յետոյ՝ ըստ
ժամանակին յառաջնայտուն շատ յաճախած են
եւ Կանենեց ամսկօրէնին մէջ սովորական եղած:
Այսպիս են. անցա, անց, եւլ, եւ իջու, էջ-
հասու, եհաս. բառ, եմառ. իցու, եկեաց. ի-
ցու, ինց, և ուրի կազմութեամբ կրառուական
ձեւեր՝ իբրեւ ներգրածական գործածաւում. ուես-
սես. դրան, եգիս, առաւ, կառ, առ. անցու,
եհարց: Եւ զարձեալ նորանը ձեւերով՝ ուուն,
ետան, դըն, եգին. դըս, եգաք. լցո, լրւա: . . .
հոսէ, հաս. ինչուցէ, գրաս. ուսէի, ասուն, ու-
թէի, լցէտէ, լաւուրուն. թէեւլ եգեալ: . . .
թէի, եկի. երեւ կամ եւուր, եւս, եցի, եղ. . .
սակ մասնաւ, ուենաւ. դրանաւ, որձնաւ, ուունաւ: . . .

բեայ սպել թէ այս ամենայի բառերն ու ձեւերն ի դիր ու առաջի հարգմանաց չեն քանուիր, վասն ի անձանօթ էին գետ այն գարւուն, այս այն բար-բառացին՝ զրկ հիմն գտան գրաւութեան ին, յատովկ ըլլալով պայ գտաւալիսն բարբառոց, յորց յետոյ տոփի երկորութ թարգմանութեց կամ յարի գորոց մատենահարքը թեւկութ կիսայ բայի կղզակերպու-թեանց մի մասն յենթաց գարուց ձեւարծ ըլլայ:

Այս ի հզուցինք ոչ եթէ հաստատելով, պայ կի իրեւն նորհրամասներին՝ հետազոտութ եան նիրի տալով բանախացութ աւշտրութեան:

Դ. Բայց զնազնն զաւալիսաց դպութ եան շատ աւելի յայտին նշան եւ ապացոյ կրնան համարութ նախնաց ասմանընին ահամար ու ապահով աւելի ու կղզակերպութեններն, որ ամենեւն ին չեն տեսնուի ինք ժամանակուան ըստ մասն եւ ոչ իսկ միջն գարուց գրաբար գրաւուծոց մէջ. Ասոնք չեն կիսար ասմկազիր հեղինակաց ինքնաստեղծ

բառերն ու ձեւերն ըլլալ. այլ ի հարկէ իրենց ծննդեան կամ բանկութեան տեղորոշ ժամանակակից ժողովզանցին բառերն ու ձեւերն ըլլալ են, զոր իւրաքանչիւր ի գործածն իւր մուռած է: Եղյն ըստու և նաեւ կերպ կերպ յատուկ առաջուած է նաև նախանշն պահոն եւ ամենի մասն պայ, որ այսպէս մեծ գեր կը խազն և ամենական գրութեանց մէջ:

Կարծենք թէ սպասափո բաւական է մեծ հաւատ-
նականութեամբ հստատելուն՝ թէ կայիշի ի Հայոց
զանաբան գուատական բարբառութ, որ գորոր մե-
նակն էն էւ, անէկ անհսմանուն առաւելի թե ետք
կենդանի մնացին ի ժողովրդեան յընթաց գա-
րուց, զրաւոր կարող ըըլալցի զանոնց անհսմա-
ցընեւ եւ միակ տիրու ըլլալ Այս է ըսդ հանուոր
պայման ամենան լեզուաւ, որին չունինք պատճե-
նի բաց առնցյ հոյ լեզուաւ եւ թէ իրա բարբառու-
թիւն եղած չէ կը վկյէ գտաւական բարբառոց
ոյժման դպութիւնն եւս։ Սոյոց է՝ անդամի մաս ի կարգութ դրաստական եւն մեծ նկանք եղած եւ
սպասակի փոյժ առաօտած է՝ թագաւորական հրա-
մաննք եւ արդունի գանձիւրի խիկ զրաբար տարս-
եկան եւ ժողովրդեան բնանի նմեւու։ ասկայս եւ
պայման ամեն կողմ ժողովրդեան մեծաբար մաս-
պահած է իր գտաւական պյեւալ բարբառները,
թէ եւ ի միջ կողմանէ օրըսօրէ աւելի պատասկե-
պալ, ինչուն բնական է ամեն ամեկանի բարբա-
ռուց, եւ ի միջ կողմանէ առաւել կան նուազ առ-
արձանաւ գրասորն ապահով թիւն կրեաց :

Այսպէս եղած է ի պայմաններ ևս պայման կը շարունակէ միշտ ոչ առ մեջ միայն, այլ նաև առ այլ ազգոս: Սաժմուն կենդան կենցաղ մաշխան օրինակի հյուրն միշտ երկու երեք փառաւոր եւրապահն լըստնելը: Գաղղիոյ, առաւել եւս գերելանից եւ նանաւանդ խալից մեջ ոչ չկեզզ, յաւան եւ ի գաւառապարզութեւթ, այլ եւ ի մարդուազան նուկ, ժողովածան մից մանին բերանը տիրող են զաւառական կամ առարկէն բարբառ: Եւ եթէ համեմանէնք հին ժամանակաց հարդարացութեան միջներն, առանձնելու տարած եւրու ի գալուոր միջնութեան միջնութեան առաջնորդներն ընդ այլ միջնութեան կը հարիւրաբիր խոսապահնէլ՝ թէ տասնապատիկ, եթէ ոչ հարիւրապատիկ, առելի գտնաւ է Հայոսանմին ժողովութեան դաւառական բարբառութեան մասնաւոր, քան թէ միջոցնեալ ուն արդարն:

Այս ամենայն առաջի աշխատ ունենալով, կը համարիիք թէ կարող ենք կիցել Հետազոտութիւնները՝ զոր յամա առ ինչ բնել ի պահան գրութեան առաջիկեալ ինչպէսն վայր, եւ կը ուղարկ դասին առաջիկեան ծագած է Հայուսանի ժամանակից գաւառականներէն, եւ զանազան եղանակարութմանը՝ հինգ գրասոր եղանակ։ կամ թէ խոռոշութէք է ժամանակակից գաւառական բարբառոց եւ պատուի մթունի։

(Հայոց հանունիք)

ξ₁ ξ₂ e

ՄԱՏԵՐԻԱԼ

ԳՐ. ԱՄՊԵՏ ԶՎԱՐԵԿԻՐ - ԼԵՐԽԵՆԴԵՖԵԼՏ ԵՒ ԵՐԿԻՐ ՀԱՅՈՒԹ

(୮୦୧୦-୯୦୨୦-୮୫୨୦)

Դիտողութիւնը ք. Գլխույն վրայ .

"Հայոց սերունդներ:

Այսօրուան առ ողջ քննադատութեան պաշտօնն է մասնագիտաց ձեռք քննել ու ճշգրել Հասարակ ամենայն ինչ, որ ըստ փիլիսոփայական աշխանի կամ նիւթապէս մեր զգ պարանաց ներքեւ եւ կիյան եւ կամ յարդիւն իւրեանց մեջի անօն են, թէեւ այս սահմանն ինչ նիւթա ու մէջ զի պահուիր, որով առ պյուտ մէր նպաւակէն հսկ մին առ բայց պատմական ճիշդն յարտակից հնահօսական ճնշեադիտական իւղին մասերով հանդերձ առանձնական մասնա իստաց անխոնջ ճգամբն պյուպիի կատարեկ լուսեան հասած է, որ գտնեց հիմայ տիեզերաց ըստ ծանօթ եղած պատմութեաններին ողջամտ զննադատական զննութեանց ենթարկելով՝ ուղցն յերկպայականէն, ճշմրիտն ի մոլարէն, աւանականն յանհաւանականէն զանազնուած մասնաւորապէս ժխտական մասն առասպելա անները, նմանուղան թեամբ յարմարուածները՝ նրազազց ու անյարիր յօդուածները մի առ ի ցուցաւած են, թէեւ ասոր Հասարատականը ի կրցած գտնուուի կամ պապցուցիլ, բայց ըստ ի ինչորով զիյ մեծ փոփոխութիւն չի մերեր առն զի զատ ննդիր է պատմութեան մը ստու ութիւնն կամ երկպայականութիւնը կամ բոր որովին ստութիւնն ապացուցանել, գարձեալ ատ է անոր Հարազամն ու ճշմրիտ գտներ